

KONTEMPLACIJA U POVIJESTI KRŠĆANSTVA (2)

Pustinjske majke¹

Pustinjski očevi i majke bili su pustinjaci koji su se nastanili u egipatskoj slanoj pustinji južno od delte Nila. Živjeli su sami u kolibama od lišća ili u udubljenjima stijena. U većim nastambama, koje su u pravilu nastajale kasnije i nudile boravište za više osoba, postojale su različite prostorije te, navodno, čak i mali vrtovi s ogradama za povrće. Voda je rijetko bila dostupna. Takve jednostavne ćelije za te su pustinjake bile više od prostora za život – bile su simbol svojevrsne askeze, škole duhovnosti.

Iz *Izreka pustinjskih otaca* znamo za tri pustinjske majke (*amme*): Teodoru, Saru i Sinkletiku. *Amma* (majka) ženski je oblik za pojam *abba* (otac). U cijelom popisu navedeno je 128 otaca. Ne znamo točno koliko je isposnica bilo u pustinji jer su neke nosile muško odijelo. Od 1240 izreka iz te zbirke, 46 izreka pripisuje se trima duhovnim majkama. Sastavljači *Izreka pustinjskih otaca* prema abecednom su redu u knjigu uvrstili i pustinjske majke, i to bez ijednoga komentara, što je dokaz da su žene prirodno bile prihvaćene kao

¹ Prikaz o pustinjskim majkama napravljen je prema knjizi Anne Weller.

duhovne učiteljice, da je takvo što bilo samorazumljivo. To govori o tome da su pustinjski oci, ali i oni koji su neposredno nakon njih skupljali njihove izreke, priznavali ženama sposobnost da posjeduju darove Duha, provode askezu i bave se duhovnim savjetovanjem kao i muškarci.

U literaturi o pustinjskim ocima žene se jedva zapažaju. Ipak, postoje izreke crkvenih otaca koji ne prave nikakve razlike između žena i muškaraca smatrajući da žene imaju jednaku sposobnost i hrabrost kao i muškarci. To možemo zaključiti prema sljedećim izrekama:

- ✚ *Žena ne smije reći: „Slaba sam!“ jer slabost pripada tijelu, a snaga u duši stanuje. (Grgur Nisenski)*
- ✚ *U općoj borbi za spas ženska je narav mnogo naprednija od muške, zato između njih postoji samo razlika u liku, a ne u ponašanju duše. (Grgur Nazijanski)*
- ✚ *Te se riječi ne upućuju samo muškarcima; jer i žene sudjeluju u borbi zahvaljujući Isusu Kristu po snazi i moći svojih duša. Slabost njihova tijela ni u kojem ih slučaju ne isključuje iz nje. U ovome duhovnom boju nije se odlikovalo manje žena nego muškaraca. Neke su od njih zadobile gotovo i veću slavu. (Bazilije)*
- ✚ *Monaški život ne postiže pobjede samo kod muškaraca nego i kod žena. One nisu manje filozofi od muškaraca... Često se žene bore hrabrije od muškaraca i odnose sjajnije pobjedničke vijence. (Ivan Zlatousti)*

Pustinjski oci često s pohvalom spominju žene da su *nadvladale svoju (žensku) narav gotovo kao muškarci ili jednako hrabro kao oni*. Uz ta priznanja naziru se misli da je ženska narav po sebi nedovoljno sposobna za asketski put. To je plod patrijarhalnog odgoja tog vremena prema kojem se smatra da je žena slabiji spol pa je, dakle, i u duhovnom životu slabija od muškarca. To se također vidi iz susreta dvaju otaca s majkom Sarom: *Dva velika starca posjetila su jednom majku Saru. Kad su htjeli otići, rekoše jedan drugome: „Treba ovu staru poniziti!“ I opomenuše je: „Pripazi da se ne umisliš i ne kažeš: 'Gle, pustinjaci dolaze k meni iako sam žena!'“ Majka odgovori rečenicom koja je postala poznata: „Žena sam po prirodi, a ne po načinu razmišljanja.“*

Ova priča svjedoči o tome da su i oci dolazili k majkama po savjet, prihvaćajući ih kao duhovne majke i savjetnice. Istodobno se jasan osjećaj nadmoćnosti muškaraca koji oni jedva mogu suspregnuti.

Žene su iskusile da se njihove duhovne vrijednosti ne razlikuju mnogo od muških. Živjele su strogo asketski, ali izbjegavale su pretjerivanje u askezi i ekscese. Bile su priznate i dobivale su titulu „majka“ (*amma*) te davale duhovne savjete. Jedino nisu smjele odriješiti od grijeha, no to nisu smjeli činiti ni mnogi oci koji su potjecali iz vrlo skromnih seljačkih krugova i nisu bili svećenici.

Sinkletika je najpoznatija majka. Njezin je životopis za pustinjakinje ono što je za monahe Atanazijev životopis svetog Antuna. Sinkletika je stoljećima bila primjer asketskoga monaškog života za žene. Živjela je u četvrtom stoljeću u Aleksandriji i potjecala iz ugledne kršćanske obitelji. Bila je vrlo lijepa, ali usprkos brojnim bračnim ponudama zavjetovala se na djevičanstvo. U njezinoj autobiografiji piše kako je *željela slušati samo o korisnim stvarima koje uzdižu duh; svaki drugi razgovor nailazio bi na zatvorena vrata njezina srca*. Nakon smrti roditelja imovinu je razdala siromasima, odrezala si je kosu i povukla se sa slijepom sestrom u neku špilju kraj grada Aleksandrije gdje je živjela strogim isposničkim životom. Zbog primjera i mnogih savjeta koje je dijelila ljudima prozvana je majkom. Posebno su žene rado tražile njezin duhovni savjet i naseljavale se u njezinoj blizini. Oko njezine špilje uskoro je nastao svojevrsan samostan. Doživjela je 84 godine, a u posljednjim godinama trpjela je od bolova u grlu i bolne otekline na licu koja ju je veoma nagrdila. U to je vrijeme stalno imala vizije o anđelima koje su joj pomagale da svoje patnje strpljivo podnosi.

Izreke otaca sadržavaju 27 izreka majke Sinkletike. Ona naglašava dvije stvari temeljne za duhovni život: umjerenost i dar razlikovanja duhova.

✚ *Moramo sačuvati umjerenost najviše što možemo.*

✚ *Svoje duše moramo voditi darom razlikovanja duhova.*

Obje te kreposti provlače se kao crvena nit kroz njezine upute. Ona opominje da se treba kloniti *pretjerane askeze kao neprijatelja*.

✚ *Kako razlikujemo božansku i kraljevsku askezu od tiranske i demonske? Očito po umjerenosti. A najveća je askeza u bolesti hrabro izdržati i pjevati zahvalne pjesme Bogu.*

Cilj majke Sinkletike nije u askezi prevladavati i mrtviti tijelo, provoditi strogu stegu i odricanje, kako to stoji u mnogim izrekama muškaraca; za nju je askeza vježbanje kreposti strpljivosti, poniznosti i blagosti. Ona se kao dobra majka uvijek skrbi da se ne žalostimo *kad nam smetaju vlastite slabosti*, hrabri nas da *križ treba razapeti kao jedro i plovidbu privesti kraju bez straha* te stalno potiče da *treba uvijek koracati od velikoga prema još većemu*. Osobito je slikovita usporedba kojom opominje da se ne mijenja samostan (*cenobij*): *Kad ptica više ne sjedi na jajima, ona postaju jalova. Tako i monah i djevica kad se sele od mjesta do mjesta, vjera se ohladi i umire*. Njemački benediktinac Anselm Grün o majci Sinkletiki piše kako *iz njezinih riječi progovara majčinski osjećaj za sve što je nekom čovjeku potrebno*.

Majka Sara iz Egipta nije poznata kao majka Sinkletika. Od nje je sačuvano samo devet izreka. Živjela je u četvrtom stoljeću na obali Nila, gdje je provela četrdeset godina, a od toga trinaest se godina borila protiv „demona nečistoće“. Kad ga je napokon svladala, rekla je: *Nisam te ja pobijedila, nego moj Gospodin, Krist!* Tijekom borbi nije molila za to da napasti prestanu, nego da joj Bog dadne snage. Zbog njezine mudrosti i svetosti stari oci tražili su savjete od nje. U ophođenju s ljudima bilo joj je prije svega važno od Boga tražiti samo čisto srce. Bila je jednostavna, humana i umjerena. Nije osuđivala ljude koji daju milostinju zato da bi ih se ljepše gledalo i više cijeno jer je smatrala da se i tako slavi Bog i čini dobro. Ili, kad su dvojica pustinjaka koja su je posjetila iz njezine košarice s hranom uzela samo ono što je bilo pokvareno, rekla je u očito dobru raspoloženju: *Zaista, pravi ste sketioti* (pustinjaci, nap. a.)!

Majka Teodora živjela je u Aleksandriji oko 500. godine. O njoj znamo vrlo malo. Govori se da je sve do smrti živjela u muškom samostanu pod imenom Teodor. Iz njezinih uputa može se zaključiti da je imala nekakvu teološku naobrazbu, o čemu svjedoči deset njezinih izreka u *Izrekama otaca*. Osobito je zanimljiva izreka 313. u kojoj izlaže koje napasti učitelj duhovnog života mora svladavati i koje kreposti mora razviti. I *amma* Teodora smatra da je *poniznost* jedina krepost koja može pobijediti demone te da ni najnapornija askeza to ne može učiniti tako djelotvorno kao krepost poniznosti.

Kad pogledamo koliko se pustinjskih izreka pripisuje ženama, možemo se zapitati zašto se tako malo žena u usporedbi s muškarcima odlučilo na put posvemašnjeg predanja Bogu. Je li „žar ljubavi prema Bogu“ kod žena manje živahan i privlačan, a čežnja za Njime slabije izražena? Mogu li samo muškarci ostaviti sve emotivne i socijalne veze te

„usredotočiti svu svoju pozornost samo na Boga“, kako potiče Ivan Kasijan? Jesu li žene manje spremne izložiti se tom silovitom, mučnom i strašnom zahtjevu za samoću, užasu praznine, izazovima askeze i borbi s demonima u duši? Život u pustinji u četvrtom i petom stoljeću bio je neudoban i nesiguran, i jedna žena teško je mogla prihvatiti takav način života. Stoga majka Sara za sebe kaže da je kao žena po prirodi odložila svoju žensku narav i da je po načinu razmišljanja postala muškarac. Opori put pustinjske askeze zahtijevao je i takvo prevladavanje čovjekove naravi, osobito ženske.